

CSÁSZÁROK, IDŐ

Evek óta feje fölött érezte azt a bizonyos lógó kardot, de szándékosan nem törődött vele, ellenkezőleg: keményen állta a helyét akkor is, amikor már nem kellett volna. Nem kellett volna? Ezt így, burkolatlanul senki nem merte volna kiejteni előtte, de minden elképzelhető módon éreztették; csak akkor hívták, amikor más már elvétve se akadt az egyre gyorsuló ritmusban érkező csoportok vezetésére.

Az utóbbi időben betegeskedett is, kórházban is volt, de idő előtt, saját követelésére és felelősségére kiengedték. Lassan felszívódott tudatába az egyébként elfogadhatatlan igazság: kényszerű távolléte alatt is nézték a várost, kényszerű távolléte alatt ugyanúgy viselkedtek a városnéző idegenek, ugyanúgy fecsegték, lármáztak, léptek ki a zárt sorokból és ug-rándoztak hasukon állandó jelleggel nyitva tartott fényképezőcsodáikkal, mint annak előtte, és tették fel a szokásos kérdést éppen akkor, amikor a vezető a legizgalmasabb, a legérdekesztőbb részeket ecsetelte teljes beleérzéssel, esetleg éppen a város alapításáról:

— Szokás itt borraivalót adni?

Ilyenkor, sajnos ennek ki volt téve, ilyenkor még átszellemültebben folytatta, másodpercnyi fennakadást se engedélyezve, ha lehet, még emel-tebb hangon, kitérve az alapítók családfájára is, a századok, dátumok pedig úgy röpködtek, mint megbolydult méhkasok lakói. Vitte az indulat; voltak pillanatai, amikor valóban megfeledezett az izgágáskodó, rendet-lenkedő, figyelmetlenkedő közönségről, hatalmas előadóteremben érezte magát, hangját körben hangszórók zúgták vissza, és amikor a „csúzos katonacsászár” jellemvonásait taglalta, szárnyalt; remekbe fogalmazott mondatok hagyták el a száját; ezekben a mondatokban egy-egy vessző vagy pontosvessző okos át-áthelyezése alkalmasint az értelmet is előnyö-sen befolyásolta. Néhány szóval megpendítette a három társ-császár fondorkodásait, félmondatokban, és gyűltek a félmondatvégi három pontok. Ezek a pontok nagy mértékben fokozták a szöveg monodramaiságát. Különösen azt a részt szerette legjobban, amikor az egyik oszlopcarnokból a másikba átlépve, mintegy összekötő szöveggént, odavetette:

— Kérem, mi azután nem bővelkedünk római műemlékekben. Valljuk be becsületesen, bármelyik szomszéd ország sokkal több római em-lékekkel dicsekedhet, mint mi. Hogy ne is beszéljünk Olaszországról, azaz Itáliáról. Gondoljunk például Róma római műemlékeire! — A hangja elcsuklik, hiába, már nem sikerül egyetlen lélegzetvételle, holott úgy sokkal hatásosabb, talán jobban is rögződött volna a rábizott kis csoportban, amelynek most szellemi épülésén fáradozik; évtizedes tudatlanságokat, sötétségeket igyekszik eloszlatni; végre megfelelő kezekben vannak, ahonnan szellemileg újjászületve kerülnek majd ki. Újabb támadás, újabb roham a szemléletesebb, képletesebb fordulatok érdekében: — Valljuk be becsületesen, khm, kevés a római műemlék, de a legnagyobb, a leghatalmasabb, a legcsodálatosabb, amit a római birodalom valaha csak meg-épített, az itt van, nálunk! Es, hölgyeim és uraim, most jól fogóznak meg, mert ez a nevezetes építmény itt van, itt a szemünk előtt, és abban a rendkívüli szerencsében részesülhetünk mindnyájan, hogy bejárhatjuk ezt a viszonylag jól megőrződött építményt.

Kifulladás. Elfulladás. A lelkesedés, ez a pánikszerű felindulás, ami, ha nincs, talán egyetlen épkezláb mondatot se tudna kifacsarni magából.

— Csak kommentár nélkül, kérem! Adatok! Az értékelés az a néző dolga! — A legtöbbet közbeszóló, fényképezgető férfi hangja ez, aki két veszekedő, nyolc éves forma gyereket taszigál maga előtt. Látszik, még mondana valamit, de hirtelen elhallgat, talán jómaga is megbánta, súlyos-nak találta, amit mondott; a csoporton végighullámszik egy elnyomott nevetés visszhangja, hogy egyetlen ijedt szisszentésben haljon el.

A mondatlánc megszakad; mentő ötletként egy elnéző, megbocsátó, nagylelkű fintor, ugyanaz, amellyel a katonacászárszár ítéleteit nyugtázták az őskeresztények.

— Igen, uram — suttogja; tudja, most, most kell remekelnie; hiába, nehéz csoport ez, ezenkívül, ahány csoport, annyi felfogás; van, aki éppen az ellenkezőjét akarja; de egyúttal azt is tudja, ha kimarad egyetlen mondata is, az egész építmény egy fabatkát se ér, összeomlik, ócska kártyavárrá válik; gyorsítani kell az iramon, akkor észre sem veszik, elvégre ezek az emberek folyton pénzt akarnak váltani, hogy minél több folklorba öltöztetett műanyag babát vegyenek, városcímeres kulcstartót, harmonikás képeslapot és gépi hímzésű selyemblúzt, míg kétségbeesett kereskedők hada igyekszik őket esküdözve meggyőzni, hogy *fait á la main*. — Igen, uram — suttogja —, igen, még csak a fejetlen szfinxek, ugyanis, ha a császár meghal, a szfinx fejét le kell ütni, a fej nem került elő, afrikai porfirgránát, fekete rabszolgák gályázták ide; igen, uram, a pogány harmadik század megtette a magáét; hellén építészekről kezdve illír és szirmiumi rabszolgákig itt nyüzsgött a fél világ tíz hosszú esztendőn át, és elkészült határidőre, éjjel-nappali váltásban dolgoztak, talán nem is volt váltás, ki tudja, egyetlen nagy műszakban dolgoztak, míg az inak meg nem szakadtak, és el nem szállt a lélek.

— Hagyjuk a részleteket! — süvölt ugyanaz a hang, többen helyeslnek; a folyosókon át beszűrődik a körüti forgalom szíve dobogása; egy vadonatúj csoport vágtazik el mellettük; a közbekiáltó irigykedve nézi az ügétő menetét.

— Igen, uram, talán végeztünk is itt. Arról, hogy a fenti építményt hajszálpontosan ismétlő alagsor következő terme mire szolgált, talán melőzhetjük is, ugyebár, mindenki tudja, mire szolgált tíz-tizenkét évszázadon át, amit csak az előző évtizedek kimerítő alapossággal végzett tisztítási munkálatai tettek megközelíthetővé, ugyanis az élelmes középkori népség, amely padlócsempékre építkezett, nem kis leleménnyel rájött, hogy egy végtelennek tetsző üreg tátong alattuk, ami pompásan elnyeli a hulladékokat, hogy egyéb részletekről ne is beszéljünk... Sajnos, hőlgyeim és uraim, minderre régészeink és tudósaink megkövesedett állapotában bukantak rá, viszont éppen ez az állag tette lehetővé... — Érti, ahogy belebonyolódik a rövidítés folyamataiba, érti, hogy elvesztette a mondat fonálát, és az cinikusán tovább tekergőzik a kőfolyosókon. Huszonnégy szempár keresztütiében a ráncos homlok verejtékezni kezd, pedig ez a legérdekesebb rész, éppen most, a hetedik század, az avar betörés, máig is titok, hogy tudtak erőt venni a keleti falakon, holott köztudomásúan lovon száguldozó, nyilakkal lövöldöző népség, különösebb haditechnika és felszerelés nélkül, és mégis! Eppen most, hogy a legérdekesebb, hogy a mauzóleum következne, az adalékokat csak pár szóval, ezek az emberek sietnek, pénzváltáson jár az eszük; hogy elbámulnak majd, ha a szarkofágot keresik, a nagyobb hatás kedvéért utoljára hagyja majd a nem létező szarkofágot, hadd nézegessenek egy ideig, megvárja türelmesen, míg a szarkofággal kapcsolatban nógatni nem kezdik, és akkor majd a kérdésre kérdéssel válaszol:

— Ugyanott van, ahol Attiláé is.

Ez az egész vezetés csúcspontja, az eltűnt szarkofág, és azzal, hogy éppen avarok tüntették el, sokban megkönnyítettnek érzi a dolgát.

A meredeken ivelő lépcsősort szokatlan fürgeséggel szedi, csúzos térde is jelentkezik, érzi, most vagy soha, ha ma sikerül, a nyár végéig még sok-sok csoport fejében oszlathatja el a ködöt a harmadik és a hetedik századokat illetően. De ha nem? Az az izgága férfi még mindig nem morzsolódott le, érdeklődve követi, az arca csupa figyelem, előtte a két gyerek mintha már belefáradt volna a veszekedésbe, sikerült azok érdeklődését is felkeltenie. Néhány szó a toronyról, a főbejárat felett függő kőkoporsóról, az ör átveszi a csoportos jegyet, mintha kárörvendőn vigyorgna, igyekszik nem észrevenni, nevensen csak, ideje végeztéig még jó néhányszor megteszi ezeket a fokokat; már nem is érdeklődik a kedves egészsége felől, utoljára a látását firtatta, és gratulált, hogy még mindig vezet, ahelyett, hogy nyugdíjba vonulna végképp, és legeltemé az unokáit.

— Még mindig — mondja jámboran —, és arra gondol, milyen jól jönne most egy okos szellemesség, amellyel úgy ütné vissza a labdát, hogy valójában ütnie sem kellene. Nincs több ideje elmélkedni, a csoport szorosan a nyomában, betaszítják a Buvina mester faragta tölgyajtón, a megfeketült kupola egykedvű harangként bonítja le a menetet, a félhomály zavaró, Hermész Pszühkopomposz medáliája körvonalaiban sejlik fenn; az Anasztázusz-oltár liliomai egykedvűen vetik vissza a félhomályhoz nem szokott pillantást, azelőtt itt szegfűk voltak, miféle változás ez is, nem jó jel, a kis csoport körbefogja, elhal az imamalomszerű moraj, várakozó tekintetek bátorítják, jógához szokott, erőtlén karjával felnyúl, ahol a villanykapcsolónak, a kandeláber kapcsolójának lennie kellene, a sziennai iskola szószekén, a kapcsoló eltűnt, ehelyett még nedves, érdes gipszdarabot tapint ki. Erzi, el van veszve, hiába gyakorolta a mozdulatot hosszú élete folyamán kisebb-nagyobb megszakításokkal; elveszett minden, a szöveg hitelét veszti; látja, a csoport is megértette, mi megy itt végre, már mondhat bármit, semmit sem hisznek neki, a kapcsolót időközben, tudta és beleegyezése nélkül áthelyezték, talán a kinti ór műve volt az egész. Bosszú. Amikor a legragyogóbb mondatokat kellene visszavernie a pogány császár és császárné domborművének, a vértanú püspök üres szarkofágjának, a Diana-fríz vadászjeleneteinek, sőt, jobb időkből, amikor még ércesebben csengett a hangja, a bővítmény-körustér Oroszlánszívű Richard ajándékozta feszületének, csak makogás hagyja el a száját, amirehöz hasonló csak kezdő újonc korában esett meg vele egyszer, rendkívüli lámpalázában.

Az ór és az apát egyszerre érkeznek, tapintatos suttogás, a csoport megilletődve széled szét a mauzóleum-katedrálisban, majd egyenkint, lehajtott fejjel, áhítattal kilépnek a Buvina mester faragta kapun. Mielőtt még a szárnyak bezárulnának, ugyanaz a fényképezgető férfi, aki a két veszekedő gyermeket taszigálta maga előtt, és aki annyiszor megakasztotta, odalép elé, ráirányítja kamerája csövét. A néhány másodpercnyi filmberregés csak addig tart, ameddig máskor magasba lendülő karja a sziennai iskola szószekébe rejtett kapcsolót felkattintotta, s ami most előtte ismeretlen helyen rejtőzik. Összegörnyed, mindig éber figyelmét elkerüli, hogy a kamera pontosan azon a helyen örökítette meg, ahol még a hetedik század előtt a nyugati kis ablakon át betörő napfénynek kellett sugaraiba fonia az eltűnt kókoporsót.

TAMARA SZEGFŰI

Sokan tudták róla, hogy rákos. Sokan tudták róla, hogy menthetetlen. Tudták, hogy kétszer operálták a rákos hasfalat. A Z.-i katonakórház legjobb sebészei végezték a műtétet. Orvosi tévedés vagy melléfogás lehetősége kizárva.

Tamara. Ötvennyolc éves. Gyomorrák viszonylag ritka női betegség. Többnyire csak azok kapják meg, akik hosszas idegfeszültségnek, izgalmaknak voltak huzamosabb időn át kitéve. Tamara ezek közé tartozik.

Első házasságából csak egy meghalványult katonafénykép maradt. Félrecsapott csákóspakával, ormán csillaggal. Fiatal, gyerekarcú harcos nevet a lencsébe.

Második házasságából egy halotti anyakönyvi kivonat. Az N.-i kerületben állították ki. P. H., s. k., aláírás, dátum.

Sokan tudták róla, hogy rákos. Kevesen sejtették viszont, hogy tud a betegségéről. Úgy beszéltek vele, mint gyomorfekélyesekkel szokás. Kedélyesen. Kímélő ételeket ajánlva. Példázatokat azokról, akik sikeresen kigyógyultak a fekélyből. Nem kell odafigyelni, mondogatták. Mihelyst tudomást se vesz róla, a baj már nem is létezik. És nem idegeskedni. Ez a legfontosabb. Úgy venni a világot, ahogy van. Írja meg az emlékiratait. Katonák többnyire ezt teszik.

Tamara. Rangsorolása: I. osztályú tartalékos kapitány. Tulajdonosa a Hazáért Erdemrend II. fokozatának. Az okmány évek hosszú sora óta az iratok közt hányódik. Majd egyszer bekeretezteti.

Tamara. Orosz név. Szülei akkor választották neki ezt a nevet, amikor a haladó emberiség várakozó, vigyázó szemei kizárólag keletre irányultak. Ha később születik, minden valószínűség szerint Szvetlanának hívják.

Tamara. Első és utolsó gyermekét 1943-ban szülte meg. Hat vagy nyolc hónapra. Ezt a mai napig sem tudja. A jeges, jégtábláktól foltos D. folyón keltek át. És ott, a túlparton. Alig vajúdott. A csapat kerek két órán át büszkélkedett kettejükkel. Két óra múlva már indultak is tovább. Ennyi idő alatt a tábornóz melege a bakancsukat se melegítette át. A fehér holdfényben, a tisztáson úgy tűnt Tamarának, hogy útját vércseppek jelzik a hóban.

Majd a parancsnokság. Akinek megoldatlannak látszó problémái voltak, megtalálta az utat Tamara íróasztala felé. Néha kiskatonák vasárnapi menyasszonyai is felkeresték. Nem kell komolyan venni, nem kell odafigyelni — mondogatta. És hittek neki. Bármit mondott, hittek.

Tamara. Igyon sok tejet. Vacsorára joghurtot. Elmúlik, mintha soha nem fájt volna.

— Igen — suttogta. — Pontosan így. Elmúlik, mintha soha nem fájt volna. — Csak szája mozgásából lehetett kiolvasni a mondat folytatását: „Nem is fáj. A rák soha nem fáj.”

Az utolsó idők készülődésben teltek. Ahogy az a fontosabb családi események alkalmával történik.

A rák — bizonygatta magának —, a rák, az ugye, családi esemény?

Soha nem volt legerősebb oldala a háztartás. Portörölővel végigjárja a lakás zugait. Legyen rend. A belső rendet már megteremtette. Legyen rend.

Kikeresi a telefonkönyvből mindazok neveit, akikkel valaha egy brigádban volt. Akikkel együtt mentek a halál főpróbájára. Függetlenül attól, hogy mi lett belőlük: elsüllyedtek a tespedésben, vagy más síkon folytatták tovább a veszélyes játékot. Túl sokan voltak annak idején, és most túl keveset talált meg. Még kevesebb vette fel a kagylót.

— Eljössz?

— Eljövök.

— Tudod, ki vagyok?

— Megismerem a hangod.

— Tudod a címem?

— Tudom.

— Rég találkoztunk. Holnap délután, ötkor.

— Holnap délután, ötkor.

Huszonnégyen voltak. Huszont tudott összehívni. Többnyire nők. A brigádból. A bankettek, hivatalos fogadások soha nem voltak a legjobb alkalom arra, hogy megbeszéljenek bizonyos dolgokat. Akinek szólt, akit megtalált, mind eljött.

Az ajtót kizárta. Az egyetlen lakóhelyiség ovális asztalán huszonnégy teríték. Négy órától már szállingóztak. Szólt a csengő szüntelenül. Minden belépőnek ajándékozott egy szál fehér szegfűt. Az érkezők vörös szegfűcsokorral jöttek. Nem beszéltek össze.

Ejfélt után már a brigádindulókat fújták. Duhajul, önfeledten.

— Hát azt a viccet ismeritek-e — kiabálja túl a kórust Tamara —, azt, amikor . . . hogy is van csak?

— Hogyan?

— Jaj, elfelejtettem. Majd mindjárt eszembe jut. Ne haragudjatok, olyan feledékeny lettem.

— Dehogy vagy te feledékeny, Tamara.

Túlzott. Tudja. Túl sokat emlékezik, és túl sokat gondol a jövőbe.

Szép virág a szegfű. Ünnepi alkalmakra a legmegfelelőbbek. A fehérék elfogytak. Az ebédlőasztalon több száz vörös szegfű illatozik.